

zətləri ruhlandırır.”: Belə başa düşülməlidir: “Bu torpağın təbii gözəlliyi sanki orada meydana çıxan musiqiçi, ədib və şairlərə ilham verir.”

səh. 138. “toz tutmuş”: qəzetdə “toz” yerinə “yüz” getmişdir.

“cüng”: əlyazması halında şeir dəftəri; cünglərdə adətən müxtəlif şairlərin şeirlərindən nümunələr toplanırdı.

səh. 139. “Hərgah, doğrudan da müsəlmanlar...”: belə başa düşülməlidir: “Əgər doğrudan da müsəlmandırlarsa...”

Azərbaycan qoşununda məslək

səh. 141. “Çingizlər, teymurlar, ildırımlar, fatehlər...”: Tarixin ən görkəmli sərkərdələri hesab olunan Monqol imperiyasının banisi Çingiz xan və Teymurilər dövlətinin banisi Əmir Teymur, Osmanlı padşahı İldırım Bayezid və İstanbulun fatehi olan Osmanlı sultanı II Məhməd nəzərdə tutulur.

“Napoleonlar, suvorovlar...”: Fransa imperatoru I Napoleon və rus sərkərdəsi Aleksandr Suvorov nəzərdə tutulur.

“Xudaya, imperatoru saxla”: 1833-1917-ci illərdə Rusiya imperiyasının dövlət himni olan “Boje, tsarya xrani” marşı nəzərdə tutulur.

Mətbuat

səh. 144. “Senyoren Konvent”: Qanunverici orqanda, siyasi partiyaların liderlərindən ibarət Şura.

Azərbaycan zabitanı şərəfinə təntənəli ziyafət

səh. 147. “Gürcüstan nümayəndəsi Kartsivadze”: qəzetdə “Kartsivadze” yerinə səhvən “Kortviladze” getmişdir.

Bakı quberniyasında

səh. 149. “Nəmirli”: qəzetdə bu ad təhrif edilmişdir.

Azərbaycanda

səh. 150. “Quba uyezdi Ərşəli, Bəbəli və Sumağova kəndləri...”: qəzetdə kəndlərin adı təhrif edilmişdir.

Cümə axşamı, 10 aprel 1919-cu il, nömrə 154

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 9 rəcəbül-mürəccəb sənə 1337. 10 nisan 1919 sənə.

Türk və İslamlaşma müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiatı: birinci səhifədə sətiri 4 rublə, axırını səhifədə sətiri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

İsmayıl bəy və Tağı bəy Səfərəliyevlər öz sevgili qardaşı oğlu **Həsən bəy Səfərəliyevin** aprelin 8-də Tiflisdə bivaxt vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə [böyük bir hüzn və kədər] öz qövm-əqrəbə və dost-aşınlarına məlum edirlər.

Mərhumun cənazəsi bu gün aprelin 10-da Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərindən Təzəpir məscidinə aparılacaqdır.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Ağa bəy, Əliisgəndər bəy Səfərəliyevlər öz sevgili əmisi oğlanları **Həsən bəy Səfərəliyevin** aprelin 8-də Tiflisdə bivaxt vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşınlarına məlum edirlər.

Mərhumun cənazəsi bu gün aprelin 10-da Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərindən Təzəpir məscidinə aparılacaqdır.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Paşa və Həsən Dadaşovlar öz sevgili əmisi nəvəsi **Həsən bəy Səfərəliyevin**

aprelin 8-də Tiflisdə bivaxt vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşınlarına məlum edirlər.

Mərhumun cənazəsi bu gün aprelin 10-da Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərindən Təzəpir məscidinə aparılacaqdır.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Əhmədli, Həsən, Əsəd Hacıyevlər öz sevgili arxadaşları **Həsən bəy Səfərəliyevin** aprelin 8-də Tiflisdə bivaxt vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşınlarına məlum edirlər.

Mərhumun cənazəsi bu gün aprelin 10-da Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərindən Təzəpir məscidinə aparılacaqdır.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Məhəmməd bəy, Əli bəy, Hüseyin bəy Səfərəliyevlər öz sevgili qardaşları Həsən bəy Səfərəliyevin aprelin 8-də Tiflisdə bivaxt vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşınlarına məlum edirlər.

Mərhumun cənazəsi bu gün aprelin 10-da Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərindən Təzəpir məscidinə aparılacaqdır.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Hacızadə İsmayıl Haqqı bəy öz sevgili arxadaşının **Səfərəliyev Həsən bəyin** nisan səkkizində vəfat etdiyini kamali-hüzn və təəssüf ilə öz qöv-m-əqrəba və dost-aşnalarına məlum edirlər.

Ey qara torpaq

Yetişir, vah, yetişir, çəkdirdiyin ahlər
 Ey alçaq, aləmə cəlladmı gəldin
 Mərhəmətsiz, bir metro münbit top-
 rağında yatıyor yüz minlərlə aslanlar
 Bax, səni şəkva [şikayət] edərəm Xudayi-
 ləmyəzələ [əbədi olan Allaha]
 Mən qıymaz idim Həsənin
 birçəyinin bir telinə
 Ah, sən necə qıydın bu gənc vətənin
 cavan övladının canına
 Lazım olmazmıydı bu vətənə
 Həsən bəy kimi gənclər
 Ah, xain topraq, mən der idim
 Həsən bəşəriyyət suyunda
 dal-budaq [qol-budaq] atacaq
 Ah, nə çarə, qədərdə böylə imiş,
 o cavan canını sənin kimi
 alçaq qara topraq yutacaq
 Axırı Həsənə tabut ilə
 kəfəni yoldaş olacaq
 Aç, vətən, sinəni ilahına aç
 De ki, ey alçaq qara topraq,
 aləmə cəlladmı gəldin
 Ey kafir, tez çıxar,
 çıxar bu kimi gəncləri ortaya saç
 Mənim qardaşım,
 Allah sənə çox rəhmət eylesin
 Cənnət cəmalıyla sevindirsin
 Mən səndən razıyam,
 Allah da səndən razı olsun
 Allah rəhmət eylesin
 Amin

İsmayıl Haqqı

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Əliəsgər Hüseynov öz sevgili bacısı oğlu **Həsən bəy Səfərəliyevin** aprelin 8-də Tiflisdə bivaxt vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qöv-m-əqrəba və dost-aşnalarına məlum edirlər.

Mərhumun cənazəsi bu gün aprelin 10-da Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərindən Təzəpir məscidinə aparılacaqdır.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Kamil bəy, Xosrov bəy və Sadiq bəy Səfərəliyevlər öz sevgili əmisi oğlanları **Həsən bəy Səfərəliyevin** aprelin 8-də Tiflisdə bivaxt vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qöv-m-əqrəba və dost-aşnalarına məlum edirlər.

Mərhumun cənazəsi bu gün aprelin 10-da Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərindən Təzəpir məscidinə aparılacaqdır.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Məhəmməd Məhəmmədov, İbrahim Əsədullayev, Əlisəttar Babayev və Bəhman Əliyev öz sevgili arxadaşları **Həsən bəy Səfərəliyevin** aprelin 8-də Tiflisdə bivaxt vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qöv-m-əqrəba və dost-aşnalarına məlum edirlər.

Mərhumun cənazəsi bu gün aprelin 10-da Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərindən Təzəpir məscidinə aparılacaqdır.

ELAN

1919 sənəsi aprel ayının 10-da pənc-şənbə [cümə axşamı] günü gündüz saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusanının

iclası olacağı elan edilir.

T-96

OPERA

Hökumət Teatrosunda
 Axşam tamaşası
 Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyli
 Qardaşları Müdiriyyəti
 Cümə günü rəcəbül-mürəccəb [mübarək rəcəb] ayının 10-da 1337 sənəsi (aprelin 11-də 1919-cu ildə) təntənəli bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaq Üzeyir Hacıbəylinin yazmış olduğu məşhur **“Şah Abbas və Xurşidbanu”** operası.
 Böyük musiqi dəstəsi, qızlar və oğlanlar xoru və balet.
 Biletlər indidən teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaq axşam saat 8-in yarısında.

ELAN

Bakı Şəhər İdarəsi bununla elan edir ki, aprelin 11-də saat 12-də Təsərrüfat şöbəsinin dəftərxanasında Bulvarda Kazyonnu pristan ilə rubəru [üzbəüz] olan şəhər budkasının icarəyə verilməyi üçün torq [hərrac] olacaqdır. Müzayidə şəraitini [hərrac şərtlərini] şöbənin dəftərxanasında saat 9-dan 3-ə qədər oxumaq olar.

T-95

Aprel (nisan) ayının onunda Bakıda “İttihad” firqəsinin ümumi deleqat iclası vaqə olacaqdır. Azərbaycanda mövcud olan firqənin ümum şöbələri tərəfindən şu iclasa nümayəndələr intixab edib [seçib] göndərməlidirlər. Hər şöbə əzasının [üzvlərinin] miqdarına nisbətən hər iyirmi kişiyə [nəfərə] bir nümayəndə göndərməlidir. İclasda müzakirə ediləcək məsələlər: 1) Mərkəzi-ümumi intixabı; 2) Proqram məsələsi; 3) Başqa məsələlər.

5792

QİSMİ-RƏSMİ

Ərzaq Nəzarətindən

Əmrnamə nömrə 124
 6 aprel 1919

Ərzaq naziri müvəkkili Yusifəli Əliyev Azərbaycan Məclisi-Məbusanına xalq nümayəndəsi seçildiyindən 1919 sənəsi fevralının 21-də istefası haqqında ərizə vermişdir.

Təhti-idarəmdə bulunan Nəzarətin [idarəm altındakı Nazirliyin] bu sədaqətli, yorulmaz və hər cəhətdən eyibsiz xidmətçisi ilə kədərlə ayrılaraq, xidmət namından ona bəyani-təşəkkür etməyi bir vəzifeyi-məhzuz ədd edərək [məmnuniyyət verən bir iş hesab edərək] yeni, ali və məsuliyyətli xalq nümayəndəliyi vəzifəsində də ona səmimi-qəlb ilə müvəffəqiyyət dilərəm.

Yusifəli Əliyevin istidasını [xahişini] qəbulla, bu il fevral ayının 21-dən etibarən onu xidmətindən azad edir.

Ərzaq naziri Lizqar

ƏYRİ YOL

Gəncə Türk Müəllimləri İttifaqı tərəfindən Maarif Nəzarətinə qarşı şikayət və tətili təmdid [uzatmaq] məzmunlu bir teleqram alındığını qəzetələrdə oxuduq.

Müəllimlər İttifaqı Maarif Nəzarətindən şikayət edirlər ki, “sair Nəzarətlər öz məmurlarının maaşını art[ır]dığı halda, Maarif Nəzarəti bu xüsusda heç bir iş görməyib”, müəllimlərin halına yənmir. Buna görə Gəncə Türk Müəllimlər İttifaqı Nəzarətin bu tövr “müamələsinə” [rəftarına] qarşı protesto olmaq üzrə üç günlük tətillər elan edibdirlər.

Müəllimlərin, baxırsınız [xüsusilə] xalq müəllimlərinin məvacib azlığı xüsusunda iki rəy ola bilməz. Müəllimlər məvacibi indiki məişət şəraitinə görə o qədər azdır ki, o az pul ilə güzəran etmək dedikcə çətin bir əməldir [işdir]. Məsələn, xalq müəllimlərinin məvacibi olan dörd yüz otuz beş manata nəinki külfətdar [külfət sahibi] və ailə sahibi olan bir müəllim, hətta subay adamlar da dolana bilməzlər. Halbuki təlim və tərbiyə kimi olduqca ağır və məsuliyyətli bir vəzifə ilə mükəlləf olan [vəzifə daşıyan] müəllim bu vəzifəsini layiqincə ifa edə bilmək üçün məişət qayğısı kimi əngəl və mümaniyətlərdən [maneyiliklərdən] bilkülliyyə [tamamilə] asudə olmalıdır. Asudə olmazsa, şübhəsiz, ifayivəzifə yolunda yoxsulluq qayğılarına düşər olub da hər dəfə dayanmaq və bu qayğıları rəf etmək [aradan qaldırmaq] üçün vəzifə xaricində işlər görmək məcburiyyətində olar. Bu işə bir gündə gedilə bilən yolu on gün təxirə salar.

Çox az müəllim tapılar ki, özünün və ailəsinin ac və ənvai [müxtəlif] ehtiyac içində olduğu əmrə göz yumub da bütün diqqətini məhz ifayivəzifə üçün münhəsir [həsr] edə. Zəttən öylə bir müəllim olsa da, onun bu hərəkəti ailə sahibliyi nöqtəy-nəzərindən şayani-təhsin ədd edilə bilməz [təqdirəlayiq sayıla bilməz]. Çünki hər kəs özünün və baxırsınız ailəsinin müreffəhülhal [rifah içində] dolanması xüsusunda çalışıb qeydkeş olmalıdır.

Müəllim məvacibinin azlığı bir çox müəllimləri və hətta müqtədirilərini [güclülərini, təcrübəliylərini] öz vəzifəsindən əl çəkib də başqa “kəsb” [qazanc] dalınca getməyə vadar etdiyindən, müəllimə möhtac olduğumuz bu zamanda müəllim azlığı çəkirik. Vaqiən [doğrudan da] əgər

işlər böylə gedərsə, bir az çəkməz ki, böyük müharibənin cürbəcür tühəf [qəribə] nəticələri qəbilindən ədd edilən [sayılan] və hər yerə yayıldığı kimi bizim aramızda dəxi “hakimiyət” edən “alver”, daha doğrusu, “ispekulyas” həvəsi ümum müəllimlərə də sirayət etmək üçün müsaid bir şərt bulunub müəllimlərimizi bilkülliyyə əlimizdən alar.

Lakin müəllimlərimizin məvacib azlığını iqrar [təsdiq] və maaşlarının artırılmaq lüzumunu etiraf etməklə bərabər, Gəncə Müəllimlər İttifaqının maaş artırmaq haqqında ibraz etdikləri [nümayiş etdirdikləri] hərəkəti, yəni protest və tətillərdən əməllərini heç də xoşlaya bilmərik.

Zənnimizcə, zabastovka işi müəllimlər sinfinə yaraşan hərəkətlərdən deyildir.

Müəllim ilə Maarif Nəzarətinin münasibəti, fəhlə ilə sahibkar münasibəti kimi ola bilməz və müəllimlik işi dəxi çarx işlətmək deyildir. Müəllimlər dövlətimizin maarifi yolunda çalışmaq vəzifəsini mükəlləf olan Maarif Nəzarətinin əzalarıdır [orqanlarıdır]. Burada “zəhmət və kapital” mübarizəsi yoxdur. Ola bilsin ki, bu gün Maarif Nəzarətində nəinki yalnız bir müəllimlərin, bəlkə nazirin özündən tutmuş başqa məmurların dəxi məvacibi azlıq edir. Bu nöqtəy-nəzərdən müəllimlər tətili, fəhlə tətillinin sahibkarın cibinə verdiyi zərər və hissiyyatına vurduğu əsər qüvvətində olmayıb, ancaq bir siyasi və bir də pedaqoji cəhətcə istiqlalımıza qarşı sui [mənfi] təsirlər buraxa bilər ki, bunu da müəllimlərimiz başa düşmək istəmədiyi halda, kim istər?

Siyasi cəhətinə gəlincə, bunu deməliyə ki, fəhlə sinfi iqtisadi tətillə və zabastovka elan edərkən, bu tətillə hamı iqtisadi

sadi rəngdə baqi qalır. Halbuki Türk Müəllimlərimiz İttifaqı bu günə [bu növ] iqtisadi tətillə mübaşir olarlarsa [başlasalar], bunun nəticəsi başqa olar. Tətillə işi iqtisadi rəngdən dönüb, siyasi rəngdə nəticələr törədə bilər. Bu gün Türk Müəllimlər İttifaqı, yarı Türk Məmurlar İttifaqı və o biri gün başqa bir türk təşkilatı iqtisadi də olsa tətillər yapmağa başlarsa, axırda məmləkətimizdə intizamsızlıq və “demoralizatsiya” əmələ gəlib anarşi halına qədər sürünərik. Və bir də Azərbaycana qarşı bədxah olanların cürbəcür iqtisadi və siyasi tətillə və zabastovkaları bizi o qədər təciz edibdir [incidibdir] ki, ruhumuz belə inciyibdir. Odur ki, türk müəllimlərinin tətillə etməyi, əminik ki, yalnız bədxahlarımız tərəfindən məmnuniyyətlə və razılıqla qarşılanıla bilər.

Pedaqoji cəhətcə dəxi bu tətillin heç bir müəllimin istəməməyi lazım gələn sui təsirlər bəxş edəcəyi aşkardır. Müəllimlərin tətillə mütəəllimlərə [şagirdlərə] fəna surətdə əsər [təsir] edər, şagirdanın [şagirdlərin] əxlaqını pozar. Mütəəllim öz müəllimini adi şəxslər cümləsindən hesab etməyir, ona ruhani [mənəvi] və müqəddəs bir ata nəzərilə baxır. Əgər bu ata məvacib azlığına görə “küsüb” məktəbi boşlarsa, o halda onun ruhanilik nüfuz və heysiyyəti mütəəllimin nəzərindən düşər, müqəddəs ehtiram aradan götürülər. Əlavə, müəllim məvacibi azlığında hər kəsin günahı varsa, hər halda hamıdan günahsız şagirdlərdirlər. Öylə olan surətdə tətillə əməlinin sui təsiri nədən ötrü bilavasitə bu günahsızlar üzərində olsun! Təlim işi onsuz da bu il intizamsız bir surətdə icra edilir. Əgər bu intizamsızlıq bir də müəllimlər tətillə ilə bərkilyərsə, o halda deməli, bu ilin təlim işi heç!

Bunlar hamısı keçəndən sonra Gəncə Türk Müəllimlər İttifaqının Maarif Nəzarətimizi ətalət və qeydsizlikdə ittiham etməsi haqsızdır. Orası doğru deyildir ki, “sair nəzarətlər öz məmurlarının maaş artırılması əmri haqqında çalışarkən Maarif Nəzarəti çalışmır”. Bizə məlum olduğu üzrə Maarif Nəzarəti, maarif müfəttişləri yığınağı günündən bəridir ki, müəllimlər maaşı artırılması xüsusunda böyük bir qanun layihəsi hazırlamaqdadır ki, o qanun layihəsi əgər Nazirlər Şurasından və Parlamandan keçərsə, müəllimlər halının yaxşı olmasına çox təfavüt edib, məişətlərini yüngülləşdirər. Zənn edirəm Maarif Nəzarətində bu xüsusda qanun layihəsi hazırladığı fəqərəsi [məsələsi, hadisəsi] Gəncə müəllimlərinə dəxi məlumdur. Çünki bu xüsusda onlara deyilibdir. Böylə olan surətdə, birdən-birə tətillə elanının və Maarif Nəzarətinə qarşı şiddətli bir lisanla protesto yapmağın başqa mənasını anlaya bilmirik. Hər halda Müəllimlər İttifaqı maaş artırmaq tələblərini zabastovkalarla keçirmək istəyəcəksə, istiqlalimiz nöqtəy-nəzərindən əyri yollarla getmək qəsdində olduğunu bildirəcəkdir. Bu işə arzu edilməyən hallardandır.

Maarif Nəzarətinin yalnız bir işinə heyfislənmək gəlir ki, bu layihəni tezliklə düzəldə bilməyibdir ki, müəllimlər vaxtında maaşları artırılmaqla şikayət etməyə məcbur olmasınlar. Lakin Maarif Nəzarəti işlərindən dürüst xəbərimiz olduğuna görə, biz ona heyfislənməyirik ki, Nəzarətin işləri ətalətlə keçir. Bəlkə heyfislənməyimiz işin çoxluğuna və vaxtın azlığına görədir.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

19-cu iclas

(keçən nömrədən mabəd)

Sədr - Söz Parlaman üzvü Malxazyanındır.

Malxazyan - Azərbaycan Parlamanının möhtərəm üzvləri! Mövqeyi-müzakirəyə qoyulmuş olan Daxiliyyə Nəzarəti layihəsinin iki cəhəti vardır. Birisi rəsmi cəhətdir ki, layihənin dürüst və qanuni olduğunu təhqiq etmək, digəri isə daxili qismidir.

Rəsmi cəhətdən bəlkə etiraz olmaya da bilər, fəqət daxili cəhətinə, daha doğrusu layihənin təqib etdiyi məqsədlərə erişmək üçün yürüdülmən xətti-hərəkətə etiraz edilir. Hər məmləkətdə Daxiliyyə Nəzarəti bir köşə daşdır ki, dövlət ideyasının təhkim və təsis işləri, nizam və asayiş bərpası, qanun, səlaməti-şəxsiyyə və mülkiyyə [şəxsiyyət və mülkiyyət toxunulmazlığı] əsasları hər onun üzərində icra olunur. Daxiliyyə Nəzarəti bir hökumət qəbul və təsdiqi ideyasını yaradıb möhkəmləşdirə də bilər, onu dağıda da bilər. Parlmana təqdim edilmiş olan layihənin müəllifləri bunu yaxşı bilirlər və məmurların miqdarı və məvəcblərin artırılmasının qəbul və təsdiqinə səbəb olmaq üzrə bunu göstəririlər ki, Daxiliyyə Nəzarəti xidmətçiləri, ümumiyyətlə çox çətin və ağır vəzifə ilə müvəzzəfdirlər [vəzifə daşıyırlar] və hərc-mərc vaxtı bütün Nəzarətlərin məmurları işsiz olduqları halda, Daxiliyyə Nəzarəti xidmətçiləri bilaaram [fasiləsiz] daha da artıq zəhmətlə işləmişlər-

dir. Mən buna əlavə edirəm ki, nəinki "işləmişlərdir", hətta işləyəcəklər də. Cümhuriyyətin təşkilat işləri sair Nəzarətlərin həpsindən ziyadə Daxiliyyə Nəzarətinin öhdəsindədir. Fəqət, madam ki, qanunun qəbulu üçün "ciddi və ağır iş"dən bəhs olunur, bu işlərə bir qədər dərinədən baxmağa cəsərət edirəm. Tənqid iki cür olar: birisi dağıtmaq, yıxmaq üçün; digəri tikmək və dövlət həyatını qeyri-mümkün edən şəraitin izaləsinə [aradan qaldırılmasına] çalışmaq. Şimdi mən Nəzarətin fəaliyyətini tənqiddə keçərkən rica edirəm inanasınız ki, məqsədim cavan cümhuriyyətin təşkilat işlərinə, təsdiqinə və müxtəlif millətlərin münasibətinin yaxşılaşmasına mane olan şərait və əngəlləri zail olmuş [yox olmuş, aradan qalxmış] görməkdir.

Mənə etiraz edə bilərlər ki, əski istibdad və anarşidən öylə irs qalmışdır ki, onu düzəltmək, nizam və asayiş bərpa etmək az bir zamanda mümkün olan şeylərdən deyildir. Fəqət, bir dövlətin gücü[nün], nizam və asayiş[in] bərpasının çarəsi üçün bir şərt var: Cümhuriyyətin ümum vətəndaşlarının şəxsinə və əmlakını təmin etmək.

Vətəndaşlar hüququ, şəxsin məsuniyyəti [toxunulmazlığı] və millətlərin təyini-müqəddərat ixtiyarını birinci sıraya çıxarmış olan Rusiya inqilabının yaradıcı fəaliyyəti Rusiyada siniflərin, Zaqaqaziyada isə millətlərin yek-digərini [bir-birini] dağıtmalarına mübəddəl oldu [çevrildi]. Nəticədə üç cümhuriyyət əmələ gəldi: Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistan. O mübarizə yangınından bir fəna nəticə qaldı: milli təhəmmülsüzlük [dözümsüzlük] hissi, Azərbaycan əhalisinin böyük bir qismi-

nin həyat və məişət haqqının qəbul edilməməsi. Mən inanıram ki, hökumət başında duraraq məmləkət gəmisini idarə edənlər bu fikirdə deyildirlər. Camaat içində böylə fikirin olmasına da yol verməməlidir, çünki hər bir özbaşına hərəkət məhəllində [yerində] möhkəm hökumətin yoxluğunu göstərir ki, bununla da məmləkət yaşaya bilməz. Əgər böylə özbaşına hərəkətlər hökumətin aşağı dərəcə qulluqçularından sadir olsa [meydana gəlsə], burası bir anarşi əlamətidir ki, böylə şərait altında dövlət məsələsindən heç danışmaq olmaz. Əgər camaat, xüsusən hökumət qulluqçuları, hökumətin əmrlərinə əməl etməyirsələr yəqin ki, onlar hökuməti hiss etməyirlər. Və ona görə hiss etməyirlər ki, fəna əməlləri tənbeh və cəzasız qalır.

Böylə şeylər əhali arasında hökumətə etimadsızlıq və bu hökumətə qarşı deyil, əqəliyyət [azlıq] təşkil edən millətlərin hüququnu tanımamaq əsası ilə qurulmuş bütün məmləkəti [dövləti] qəbul etməmək uğrunda mübarizə törədir.

Boş söz olmasın deyər, cənab məbuslar, administrasiya acentlərinin cinayət işlərində iştirak və xudsəranə [özbaşına] hərəkət etmələri haqqında mənim söylədiyim fikrimi təsdiqedic bir neçə həqiqətlər söyləyəcəyəm.

Yanvarın 18-də Ələt stasyonunda 5 nəfər erməni, iki kişi, iki arvad və bir qız uşağı vəhşiyənə bir surətdə hamının gözü qabağında və qarəqolların yanında qətl edilmişdir. Bu qətl edilənlər 21 nömrəli qatarın sənişinlərindəndir. Bu münasibətlə, hərçənd müqəssirlərin hərbi məhkəməyə verilməsi haqqında əmr sadir olmuşsa da [əmr verilmisə də], lakin bu

vaxta qədər nə məhkəmə və nə də cəza barəsində heç bir şey məlum deyildir.

Yanvarın 29-da Yevlax stasyonu yaxınlığında, stasyona gedən sənişinlər müsəlmləh [silahlı] adamlar tərəfindən qarət edilmişlərdir. Müqəssirlər tapılmamışlar. Fevralın ikinci gecəsi Ağstafada polis üzvləri Tiflisə gedən 23 nəfər ermənini döyüb incitmişlər. Bir nəfər Əsəd ağanın işə müdaxilə etməsinə görə ermənilər salamat qalmışlardır.

Fevralın 1-də Kürdəmir stasyonunda Şamaxı rayonundakı kəndlərə gedən 30 nəfər erməni 4 nəfər milisiya tərəfindən tuman-köynəklərinə qədər soyulmuşlar. Sonra stasyondan bir verst məsafədə onlar təzədən əsgərlər və milisionerlər tərəfindən mühasirə edilmişlər. Ermənilərdən 20 nəfəri qətl edilib, 10 nəfər salamat xilas olmuşdur.

Fevralın 4-də Ağstafada polisə məmurları uryadnik başda olmaq üzrə 40 nəfər ermənini poçta stasyonuna salıb, döyüb söymüşlər. Erməniləri üç gün həbsdə saxlayıb, onları ən alçaq və ədna [razil] işlər görməyə məcbur etmişlərdir.

Fevralın 21, 23 və 24-də Hacıqabuldan Bakıya gələn erməni sənişinləri milisionerlər tərəfindən qarət edilmişlərdir. Ermənilər vaqondan çıxarılıb güllələnmək qorxusundan var-yoxlarını milisələrə vermişlərdir.

Gəncə rayonunda fevral ayında erməniləri tələf etmək təşviqatı ilə intibahnamələr nəşr edən [vərəqələr yayan] naməlum adamların fəaliyyəti ilə qarətgərlik şiddət etmişdir.

Gəncə şəhərində şəhərin müsəlman hissəsində bir neçə nəfər yox olmuşdur. Ən mötəbər bir müsəlmanın dediyinə

görə, Kür boyu kəndlərində hal-hazırda qədər erməni kişi və arvadları əsir saxlanırlar. Orada həbsxanalarda və uçastoklarda bilafərqi-millət [millət fərqi olmadan] məhbusları incidirlər. Nuxa rayonunda indiyə qədər hələ yüzlərcə erməni kişi və arvadları əhalinin yanında əsirdir. Ermənilərdən ötrü azad hərəkət yoxdur. Yollar ermənilərin üzərinə bağlıdır. Gəncə quberniyasının 3-cü uçastokunda quldur dəstələri hökmfərma dirlər [hökm sürməkdədirlər]. Mülkədar Məhəmməd-bəyov aşkara bir surətdə öz evində öldürülmüşdür. Bundan əlavə, müsəlman rayonunda olan bir çox ermənilər qətl edilmişlərdir. Bunun nəticəsi olaraq erməni əhalisi Gorana, pristavın yanına getməkdən qorxurlar.

Fevralın 28-də və martın 8-də Kürdəmir və Poylu stasyonlarında yenə təzədən qarətçilik olmuşdur. Hər gün yollarda qarətçilik olub, arvadlar əsir edirlər. Belə ki, martın 10-da Yevlax-Nuxa yolunda 16 yaşında bir qız uşağını təhqir etdikdən sonra əsir etmişlər ki, bu da müsəlman sənişinlərinin narazılığına bais olmuşdur. Ən axır burda, Bakıda bir nəfər şamaxılının göstərdiyinə görə, martın 22-də iki nəfər erməni, təhərri [axtarış] polisəsi tərəfindən həbs edilmişdir. Bunlardan biri 55 yaşında bir qocadır. Bu tutulanlar niyə isə Şamaxıya göndərilmişlər. Bu barədə Daxiliyyə naziri cənablarına xəbər verilmişsə də, indiyə qədər o tutulanların müqəddəratı məlum deyildir.

Bunlar o həqiqətlərdir ki, məlumdur. Bunlardan əlavə Ərəş və Nuxa uyezdələrində onlarca kəndlər vardır ki, əhali qayda bilməyir. Orada onların əmvalı [mal-

ları] və yerləri qonşuları tərəfindən zəbt edilmişlər. Belə görünür ki, onlar bu qaydanı adi bir şey hesab edirlər.

Gəncə uyezdində Qaradağlı, Sarov və qeyri bir çox kəndlər var ki, indiyə qədər onlar beynəlmiləl məsələlərində həmişə bitərəf qalmışdılar. Onlar da ümumi bəladan xilas ola bilmədilər. Onların yerləri zəbt edilib, bağları xarab edilmişdir. Onlar öz yerlərinə qayıda bilməyirlər.

Daxiliyyə Nəzarətinin vəzifəsi layihədə denildiyi kimi "xeyli ciddi və böyük işdir". Buna görə, bu hadisələri ciddi surətdə rəf etməlidir [aradan qaldırmalıdır] ki, müqəssirlər hökumət tərəfindən bir cəza olduğunu düşünsünlər. Hər bir yapılan cinayət cəzasız qala bilməz.

Möhtərəm məbusar! Hər kəs öz fəaliyyətinə qarşı məsul olmaq prinsipini mövqeyi-icraya qoymalıdır. Ancaq bu yol ilə Azərbaycan Cümhuriyyəti yolunda duran Ssilla və Xarıbdanı götürmək olar. Axirüləmr [nəhayət], camaat bilməlidir ki, hökumət vardır, hökumət müdafiə edicidir. Hərgah, camaat bunu düşünərsə, o zaman dövlət təşkilatı adi halına düşə bilər. Bu münasibətlə iki nöqtəyi-nəzəri bir-birinə qarşı qoymaq lazım gəlir – Hərbiyyə və Daxiliyyə Nəzarətlərinin nöqtəyi-nəzərini. Hacıqabul mövqifində [stansiyasında] vəqə olan hadisədən dolayı Parlaman fraksiyası həm Daxiliyyə, həm də Hərbiyyə Nəzarətinə məlumat vermişdi. Hərbiyyə Nəzarətinə onun üçün bildirilmişdi ki, bu qarətdə əsgərlər də iştirak etmişdi. Bundan əlavə, Daxiliyyə nazirinə bildirilmişdi ki, Gəncə dairəsində ermənilərə qarşı fitnəkarlıq gedir. Bu barədə qəzetələrdə məlumat verildiyi kimi, ümumda əhval məlum idi. Hərbiyyə naziri

artıq diqqətlə bu məsələyə yanaşdı. Onun cavabından anlaşılır ki, Hərbiyyə naziri cavab gözləmədən, qəzetələrdən bu hadisəni bilib, müqəssirləri tutmaq üçün ciddi tədbirlər ittixaz edilmişdir [tədbirlər görülmüşdür].

Daxiliyyə naziri nə cavab verdi? Qarət barəsində olan suala cavab verir ki, bu əhval onun təhti-idarəsində [idarəsi altında] olmayan yerdə vəqə olduğundan, məsələnin ona dəxli yoxdur. İkinci məsələ barəsində cavab verir ki, Gəncə barəsində heç bir məlumatı olmadığı üçün bu xüsusda Gəncə qubernatorundan cavab istəmişdir. Bundan görünür ki, Hərbiyyə naziri işə əhəmiyyət verir, dövləti nöqtəyi-nəzərlə hərəkətdə bulunur, amma Daxiliyyə Nəzarəti bu mühüm məsələdə irsal-mərsula başlayıb [iş get-gələ salıb], bu ana qədər kafi cavab verməmişdir.

Köhnə rejim üçün belə mühlik [məhvedici] olan irsal-mərsul sistemi ləğv ediləməlidir. Dövlət kişisi böylə əhəmiyyətli və iş tələb edilən bir zamanda irsal-mərsul ilə uğraşmamalıdır. Təəssüf olsun ki, biz bunun əksini görürüz. Buna görə, əfəndilər, Daxiliyyə Nəzarətinin bu qanun layihəsinə biz səs verməkdən çəkiniriz. Nə zaman ki, Daxiliyyə Nəzarətinin fəaliyyətində xeyirli bir nəticələr gördük, o zaman ancaq qanun layihəsinə səs verə bilərik. Mən inanmaq istədim ki, o vaxt da gələcəkdir.

Sədr - Natiqlərin sırası bitib. Danışan varsa, yazıb versin. Danışan yoxsa, söz hökumət üzvü Xəlil bəy Xasməmmədovundur.

Xasməmmədov - Möhtərəm məbuslar! Burada bir neçə söz söyləndi. O sözlər barəsində mən fikrimi demək istəyi-

rəm. Əlbəttə ki, hər bir dövlətdə, cümhuriyyətdə hökumət işləri gərək elə olsun ki, hamıya bir nəzərlə baxılsın. Az millətlərin də hüquqları müdafiə edilsin. Bu barədə söz ola bilməz. Siz özünüz görürsünüz ki, bizim məmləkətdə olan başqa millətlərin hər vaxtda hüququ müdafiə olunub və haqları verilibdir. Doğrudur, yeni təşəkkül edilmiş dövlətlərdə çox şeylər olur. Natiqlərin biri, Ələtdə, Hacıqabulda olan hadisələri söylədi. Doğrudur, böylə şeylər olub, Parlaman da bilir. Bilirsiniz ki, hər dəfə məmurlar göndərilmişdir və müqəssirlər məhkəməyə verilib və məhkəmənin qərarını gözləyirik. Bilirsiniz ki, bu iş məhkəmə ixtiyarındadır. Əlbəttə ki, hər məmləkətdə, hətta Fransada, İngiltərədə cinayət olur. Şübhəsiz ki, 6-7 aylıq tarixi olan təzə bir məmləkətdə də böylə şeylərin olması mümkündür. Bəni-insan arasında həmişə cinayət olacaqdır. Bizim də borcumuzdur ki, bu cinayət yapanları tutaq verək məhkəməyə, o da axırıncı sözünü desin. Cinayət hər yerdə olur, fəqət çalışmaq, əhalini canilərdən müdafiə etmək lazımdır. Hökumət və Daxiliyyə Nəzarəti bu yol ilə gedib, gedir də. Ancaq hamı işləri birdən düzəltmək mümkün deyildir. Cinayət bir yerdə deyil, cürbəcür yerlərdə olur. Bunların hamısını birdən-birə tapmaq çətinidir. Böylə işlər yalnız bizdə deyil, özgə yerlərdə də olur. Biz cəmi fikrimizi ona veririk ki, canilər tutulub cəzaya giriftar olsunlar. Bu bir fikirdir ki, Daxiliyyə Nəzarəti və hökumət bunu gərək aparsın və bu fikirdən kənar durmasın. Yoxsa ola bilməz ki, Nəzarət öz vəzifəsini yerinə yetirməsin. Mən yenə sizə ərz edirəm ki, bu qanun layihəsinə gərək bu nöqtəyi-nəzərlə baxılsın.

Əvvəl sözümdə söylədiyim kimi baxmalıdır. Daxiliyyə Nəzarəti xidmətçilərinin məvacibləri az olduğundan, bu layihə yanvarın əvvəllərində Daxiliyyə Nəzarətində düzəlmişdir. Əski hökumət təzə hökumət ixtiyarına keçdikdən sonra hökumət gördü ki, məvaciblər o qədər azdır ki, məmurlar dolana bilmirlər. Məmurlar yaxşı dolanıb və yaxşı qulluq etsinlər deyər hökumət onların maaşlarının artmasını təhti-qərara aldı. Çünki ac qulluq olmaz. İkincisi, qanunda anlatdıq, ərz etdik ki, bir neçə məmuriyyət də var ki, bizə lazımdır. Biz bunu layihədə yazdıq. Bu barədə bəhs ola bilər ki, bu məmuriyyətlər bizə lazımdır və ya lazım deyil. Siz qəbul edərsiniz – edərsiniz, etməzsiz dəxi bəhs olmaz. Burada deyildi ki, indiki hökumət Nikolaydan da o yana getmişdir. Mən deyirdim bu söz gözəl sözdür. Bu barədə qanunlar vardır. Məlumdur ki, hökumətdə iki şey olanda – biri zemstvo [yerli özünüidarə qurumu], digəri bələdiyyə işləri düzələndə Daxiliyyə Nəzarətinin işləri yaxşı gedir. Nəzarət [nazirlik] məmurlarının bir çoxu onların ixtiyarına keçir. Və bu da açıq bir məsələdir ki, camaat öz işini özü aparıb, özü idarə edərsə yaxşı olar. Bu o qədər açıq məsələdir ki, bu barədə söz ola bilməz. Zemstvo və bələdiyyələr gərək düzəlsin, camaat özünü idarə etsin. Lakin indilik zemstvo yox, bələdiyyə idarələri nizamsız. Bunlar da nə vaxt olsun? Beş gündə, on gündə, iki ayda quruluşu deyildir. Burada işləmək, düzəltmək lazımdır. Mən əvvəl sözümdə dedim ki, bu işdən ötrü bizə ən əvvəl administrativni idarə [inzibati idarə] lazımdır. Biz gərək məmləkətimizi vilayətlərə bölək, ondan sonra zemstvo və qeyri idarələr düzəldək. Şimdiki vaxtda pul məsələsi çətin və birinci şərtidir. Siz bilirsiniz ki, bundan əvvəl müntəzəm və mütəşəkkil bələdiyyə idarələri var idi. Məsələn, Bakı Bələdiyyə İdarəsi Qafqaziyada ən gözəl idarələrdən biri idi. Gözəl xəstəxanaları, məktəbləri və qeyri müəssisələri var idi ki, böyük zəhmətlərlə düzəlmişdi. İndi Bələdiyyə İdarəsi o haldadır ki, özünün də parası yoxdur. Niyə yoxdur? Orası uzun mətləbdir. Zemstvo da belə. Bunlar elə bir şey deyil ki, bir dəqiqədə iki qanun yazmaqla düzəlsin. Mən heç fikir etmirdim ki, bu balaca qanundan ötrü bu qədər bəhs olunub və çox söz danışılınsın. Əlbəttə ki, 5 mindən artıq məmur arasında ola bilər ki, bir neçə məmur xain olsun. Lakin aralarında canını qurban edənlər də az deyildir. *(Soldan: Doğrudur!)* Məsələn, bugünlərdə canilər pristavımızı və qaradavoyu yaralayıblar. 5 mindən ziyadə məmurlar arasında məvacib deyil, millətpərəstlik, vətənpərəstlik üçün, 400 manat məvacib ala-ala vətəni üçün canlarını fəda edənlər vardır. Çox məmurlar üstünə sözlər atırlar. Bu sözlər onların hissini, qüvvəsini azaldır. Ona görə hər dəfə Daxiliyyə Nəzarəti məmurlarına ümumən oğrudur, demək olmaz. Kim ki, oğrudur, fənadır, cinayət yapır, Parlaman üzvlərinə lazımdır ki, həman məmurun adını desin, cinayəti haqqında sənədlər, sübutlar gətirsin. Hökumət də, Daxiliyyə Nəzarəti də onları məhkəməyə verir. Böylə işlər də məmləkətə, millətə xidmət və kömək olar. Yoxsa, ümumi administrasiya böylə oldu, öylə oldu deyər tənqid etmək eyi nəticə verməz.

Mən sizdən rica edirəm ki, həmin qanun layihəsini təsdiq edəsiniz, maaşlar

azdır. Bir də burada çox deyirlər ki, Nikolayın vaxtından çox məmurlar artırırınsınız, buna lüzum yoxdur. Fəqət onu bilməlisiniz ki, halımız öylədir ki, bu saat hər bir iş Daxiliyyə Nəzarəti öhdəsinə salınmışdır. Məsələn, xətti-hüdüdü [sərhəd xəttini] polis məmurları saxlayırlar. Kontrabanda [qaçaqmalçılıq] işinə baxmaq administrasiya üstünə düşübdür. İşləri o qədər çoxdur ki, onları saxlamaq lazımdır. Qanunda gördünüz ki, bu işlərin çoxu əsgər işi idi. Bu işlər əsgəri qüvvə ilə düzəlirdi.

Məsələn, dustaqxana, xəzinə və qeyri hökumət müəssisələri əsgəri qüvvə ilə mühafizə olunmalıdır. İndi bunların hamısı polis əlindədir. Layihədə deyirik ki, bunun üçün də qaradavoy artsın. Məlumdur ki, qaradavoy artanda okolodoçni [polis sahə rəisi] və pristav da artır. Ona görə xahiş edirəm ki, layihəyə bu nöqtəyənəzərdən baxılınsın. Dəxi o nöqtəyənəzərdən baxılmasın ki, administrasiya artırırınsınız ki, cinayət yapılsın. Xayı, bunu böylə başa düşməməlidir.

Bir-iki söz də Malxazovun dediyi hürriyyəti-şəxsiyyə, tamamiyyəti-mülkiyyə məsələləri haqqında demək istərdim. Onlar böyük məsələlərdir. Bunun da vaxtı var. O vaxt yetişəndə o məsələ ortaya qoyulanda danışılar. *(Soldan: Nə vaxt?)* Mən sizə dedim ki, böylə işlər başqa yerlərdə, hətta böyük məmləkətlərdə də vardır. Bunlar üçün əlbəttə qanun lazımdır. Hökumət də bilsin, əhali özü də bilsin ki, nə cür rəftar lazımdır, bəlkə də öylə bir zaman gəlsin ki, həman hürriyyəti-şəxsiyyəni, hürriyyəti-mətbuatı müdafiə etmək lazım olsun. İndiki halda demək olar ki, çox qanunsuzluqlar olur və qabağı

alınmayı. Çünki hürriyyət özgə cür başa düşülmüşdür. Buna görə lazımdır hər bir şeyin hüdudu, qanunu olsun ki, əhali də, [hökumət] məmurları [da] bilsinlər. Mən təklif edərdim ki, layihəni qəbul edəsiniz, çünki gözlənir.

Sədr - Söz Qasım bəy Camalbəyovundur.

Camalbəyov (Hümmət) - Möhtərəm məbuslar! Qanun layihəsi əleyhində yoldaşımından sonra özgə bir şey söyləmək istəmirəm. Ancaq demək istəyirəm ki, nazirin verdiyi izahət, hərəkətləri ilə düz deyildir. Bir neçə gün bundan irəli fraksiya tərəfindən Kəbirli kəndliləri məsələsi xüsusunda cənab ministrin hüzuruna getmişdim. Həmin məvaciblərini artırmaq istədiyiniz məmurlar Kəbirli kəndində ispanka [ispan qripi] xəstəliyi tutan kəndliləri Ağə bəy Kəbirliksinin əmri ilə, [məhkəmədə] uduzmuş mülkündən çıxarıb çöllə tökmüşlər. Kəndlilər rica edirlər ki, o mülkü onların ixtiyarında qoysun. Mən neçə gün ayaq döydüm. Fəqət, ispolnitelni list əldə, hökm var. Bu da ki, olanda ayrı söz ola bilməz. Dəxi mirovoy sudan [sülh məhkəməsindən] soruşmaq olmaz ki, doğrudanmı [belə bir hökm] kəsib, ya yox? İki həftə cənab ministrin dəftərxanasında o kansilyariyadan bu kansilyariyaya gedibgəldim. Orada nələr gördüm, demərəm. Özləri buradadırlar, bilirlər. Dedilər ki, işi göndəririk təhqiqatə. Qorxdum ki, sənəd oğurlansın. Min məşəqqətlə axırda işi portfeldən çıxardım. Bundan əlavə Qazax uyezdində Ağtəklə və Qaratəklə camaatının yarım milyonluq qaramalını komissar tutub, bağışlayın komissar dedim, uyezdni naçalnik camaatdan tutub külli

pul alıbdır, hələ də vermir və bir cavab da yoxdur. Qazax uyezində nələrlər olur? Bu cümhuriyyətdir? Ya Nikolay hökumətidir? Tiflis sərhədini keçəndən sonra fənlər sönüb, camaat qaranlıq içində gəlir. Oğrular gəlib qonşu vaqondan dəstmal ilə qızıl aparırlar.

Mərkəzdən – Neft tuluqda. Qatırı qarət, oğurluq. Milyon... Sizi soymadılar ki?

Sədr - Rica edirəm, natiqə mane olmayasınız.

Camalbəyov (*davam edir*) - Bunu mən doğru deyirəm. Mənim qəlbim qan ilə doludur. Allah haqqı, and olsun allaha. (*Ümumi gülüş*) Belə idarə ola bilməz. Mənim bir qəpik verməyə əlim gəlməz. Bu idarə deyil. Bu idarədir ki, otursunlar idarədə, səpmə yatalaq ilə xəstəxanada yatan Parlaman üzvünün dalınca desinlər ki, guya Nərimanov gəlib onunla görüşüb, danışmışdır? Bu idarəmi? Bu cümhuriyyətmə? Yaraşır mı cümhuriyyətə? İnsanların vicdanına toxunan şeylərlə camaatı soyurlar, anasını yandırır, atasına da od vururlar. Bu idarədir ki, bir nəfər iki günlük ət alıb aparanda qaradovoy tutub deyir ki, bir belə əti nə eyləyirsən? Tutub rüşvət alıb buraxır. Hamısı rüşvət alırlar. Durublar körpülərin ağzında, gəmidən çıxanları rüşvət almamış buraxmırlar. Vağzalda jandarmaya yüz manat rüşvət verməmiş heç bir kəs kassaya gedə bilməz. Bunları mən özüm görmüşəm, ürəyim doludur. Firsətdir deyirəm, bütün bu təqsirlər sizdədir, hamınız bilirsiniz. Hamınız onlarla əlbirsiniz. Məmləkətdə nə olur, hamısını bilirsiniz.

Sədr - Söz Rəhim Vəkilovundur.

Rəhim Vəkilov (Müsavət) - Bu cürə gurultulu tənqidləri biz bu məqamda heç münasib görməyirik.

Soldan - Bəs nə vaxt münasib görürsünüz?!

Sədr - Rica edirəm natiqə mane olmayasınız.

Rəhim Vəkilov (*davam edir*) - Ona görə firqəmiz tənqidi artıq gördü. Hökumət gedir, yerinə təzəsi gəlir. Ortada layihə var. Onun qəbulu məsələsi müzakirə olunur və sosialistlər onu qeyri-məqbul görürlər. Şimdi mən sual edirəm: sabah Daxiliyyə naziri sosialistlərdən olsa, görək bu layihə münasibdir ya yox?

Soldan - Xayır, münasib deyil!

Rəhim Vəkilov - Mən burada tənqid görmürəm. Bu narazılığın səbəbi Daxiliyyə nazirinin şəxsinə olan xüsusi qərəzdir.

Soldan - (*Qarışıq, gurultulu səslər*)

Sədr - Rica edirəm, natiqə mane olmayasınız. Yerinizdən danışmayın. Səməd ağa, mən sizi qanuna dəvət edirəm. Əks halda nakaza [nizamnaməyə] görə rəftar etməyə məcbur olacağam.

Rəhim Vəkilov (*davam edir*) - Doğrudur, bu narazılığı rədd edə bilmərik. Bəlkə bu tənqidlər hökumət gedəndə gələn nazirlər üçün nəsihət olsun. Yəni heç bir şeyə dəyməz. Məsəl var ki, deyirlər ölənə ya rəhmət oxuyurlar, ya da heç zad deməzlər. (*Ümumi gülüş və soldan alqış*) Ona görə mən deyirdim ki, Daxiliyyə Nəzarətinə olan ziddiyyəti bu layihəyə bağlamayaq və bu layihəni rədd etməyək. Qanun layihəsini qəbul etmək lazım gələcəkdir. Çünki məmurlar dolana bilmirlər, maaş artırılmasını gözləyirlər. Maaşın artırılması yaxşıdır. Təklif edirdim ki, bu layihə qəbul olunsun.

GÜC QIĞILCIMI

*Əmir Teymur nişanlı
Məhəmməd Tofiq bəyə xatirə*

Altun yurdum qalmış idi bir zaman
Qan içici düşmənlərin əlində,
Yavruları boyun sunub baxardı
Qoca kimi gücsüz, əli belində.
Azərilər hər bir yanda ağlardı,
Lalə kimi ürəkləri dağlardı.
Çirkin dilək, alçaq məqsədli düşmən
İstərdi ki, Quran-islam yox olsun.
Həm Türklüyün bir şöbəsi Turanda
Solsun da, həm qanlı əllərlə solsun.
Şu zavalın amilləri kamilmi?
Şu məqsədi icra etmək qabili?
Haqq ağlayır, batil gülür, sevinir,
Zülm atəşi alovlanır hər yanda.
Böylə solğun, böylə pozğun bir dəmdə,
Böylə düşkün, böylə ölgün bir anda
Ulu Tanrı “Tofiq”ini göndərdi
Gavurluğu İslamlığa döndərdi.

6 nisan 1919

Ə. Müznib

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Paris - Havas ajansı bildirir ki, Sülh Konfransının işi o qədər irəliləmişdir ki, bütün texniki işlərin yaxın bir zamanda qurtaracağını zənn etmək olar. Amerika heyəti şərafinə verilən ziyafətdə marşal Foş bir nitq irad edərək [nitq söyləyərək] demişdir ki, Amerikanın müavinəti və müharibəyə iştirakı Müttəfiqlər üçün müharibəni müvəffəqiyyətli etmişdir. Foş ciddi surətdə alqışlanmışdır.

- Avam Kerasında vikont Kerzona Maknamara cavab verərək demişdir ki, bu vaxta qədər Almanyanın 51 ədəd sualtı qayığı sayılmışdır. Bunlar isə Müttəfiqlər arasında bölünmüşdür. Ali Şuray-Hərbiyyə Almanyanın başqa gəmilərinin müqəddəratını həll etməmişdir.

- Münxendən yazılır ki, hökumət qoşunları spartaklardan Leypsiq şəhərini geri almışlardır.

Paris – Çex-slovak nümayəndələri bəyan etmişlər ki, avstriyalılar ilə almaniyalılar yeni Çex-slovak hökumətini yıxmağa sui-qəsd hazırlamışlar imiş.

QƏZETƏLƏRDƏN

General Tomson və “Müsavət”

"Naşe vremya" qəzetəsinin verdiyi xəbəərə görə, Qafqaziyada Müttəfiqlər ordusunun Baş komandanı general-mayor Tomson bu günlərdə Londona rəsmi bir məktub göndərmiş, onda yerli ictimai, siyasi firqələrlə milli təşkilatlar haqqında məlumat təqdim etmişdir.

General Rus Milli Komitəsi haqqında bəyan edərək onu təkdir etmiş [pisləmiş] və göstərmişdir ki, həmin komitələr Rusiyada əski üsuli-idarəni iadə etmək [qaytarmaq] və istiqlalıyyət elan etmiş olan millətləri yenidən Rusiyaya mülhəq etmək [birləşdirmək] istəyirlər.

Öz məktubunda general Tomson “Müsavət” firqəsi haqqında ətraflı surətdə məlumat təqdim edərək onu xeyli tərif və fəaliyyətini təqdir etmiş və Zaqafqaziya türk islamlarının böyük bir kütləsinin bu firqə arxasında durduğunu bəyan etmişdir.

Odessanın müdafiəsi

Odessa cəbhəsində əhval qorxuludur. Generallardan Franşe D'Esperi, D'Anselm və Şvarts miyanında [arasında] müşavirə olmuşdur. Müşavirə nəticəsində “Odessa Müdafiə Şurası” vücuda gətirilmişdir. Yunan əsgərlərinin Odessaya gələcəkləri gün-gündən gözlənir. Yunan əsgərləri gəldikdən sonra Nikolayev ilə Xersonu təzədən geri qaytarmaqdan ötrü hücum başlanacaqdır. General Franşe D'Esperinin bəyanatına görə, İstanbulda olan fransız əsgərləri müttəfiq məntəqəni müdafiə etməkdən ötrü Odessaya gətiriləcəklərdir.

DAĞISTAN ƏHVALI**Könüllülərlə dağistanlıların müharibəsi**

Çeçen qoşunları komandanının məlumatı-rəsmiyyəsi:

Mart ayının 28-də sübhədən Könüllü ordu Aldı qəbiristanı yanında hücumu başlayırlar. Çeçen qoşunları süni manevra ilə könüllüləri sıxışdırıb günorta zamanı böyük tələfatla düşmənləri şəhər tərəfinə püskürdülər.

29 martda könüllülər bütün cəbhədən rədd edilmişlərdir.

Mart ayının 30-da hava işıqlandığı zaman Alxan-Yurt kəndi yanında Könüllülər ordusu Sunca kəndini keçərək aulaya yaxınlaşdılar. 4 saat müddətində qayət qızgın müharibə davam edir. Aulda düşmənin top gülləsindən bir neçə evlər yanıb. Saat 4-də çeçenlərin intizami qoşunları əks həmlə ilə kazak hissələrini pərişan edib, onları Suncadan o tərəfə püskür-

düb, kazakların arxasından çayı keçib, Yermolovsk kəndə girib, düşmənlərin ştab arabalarını, hərbi ləvazimat qənimət alaraq qayıtmışlar və qayıtdıqda nəhir üzərində olan körpünü dağıtmışlardır.

Mart ayının 31 və aprelin 1-də ancaq əhəmiyyətsiz atışmalar vəqə olmaqda idi.

RÜŞVƏT VƏ MÖHTƏKİRLİYƏ ÇARƏ

Qarabağ general-qubernatoru Xosrov Paşa bəy Sultanov həzrətləri qəzetə mühərririnə Qarabağa dair verdiyi müfəssəl [ətraflı] məlumatında rüşvətxor məmurlar və möhtəkir tacirlər barəsində nə kimi tədbirlər ittixaz etdiyini [tədbirlər gördüyünü] də söyləmişdir. Rüşvətxorluqda müttəhim olmuş beş nəfər pristav o cənabın hökmü ilə xidmətlərindən məzul olunaraq [qovularaq] təhti-mühakiməyə [mühakimə altına] alınmışlardır. O cənabın təsəvvürüncə, kimdən nə miqdarda alınmış rüşvətlər sübut olunarsa, məhkəmənin qətnaməsi ilə həmin rüşvətlər məhkum pristavlardan alınaraq sahiblərinə qaytarılmalıdır. Verə bilmədikləri halda məhkumların əmvali-mütəhərrikə və qeyri-mütəhərrikələri [daşınan və daşınmaz malları] zəbt olunub satılacaq və bundan hasil məbləğ də sahiblərinə qaytarılacaqdır.

İştə, rüşvətxorluğu əsasından baltalamaq üçün qubernatorun bu tədbiri ən gözəl bir çarədir.

Sabiq rus qubernatorları dövründə rüşvətxorluq adı işlədən sayıldığı üçün, hər polis məmuru vəzifə başında müəyyən bir rüşvət zoru ilə dayana bilirdi. Pris-

tavlar qəza qaimməqamlarına [qəza rəislərinə], bu[n]lar da qubernatora ildə filan qədər “peşkəş” verərək yerlərini möhkəmləşdirirdilər. Söz yoxdur ki, bu peşkəşlərin müqabilində əvəzi biçarə əhəlidən yüz minlərlə alınır. Təsədüfən rüşvətçi pristavdan qubernatora bir şikayət verilsəydi öylə “Təhmasib oyunu” təftişlər yapılırdı ki, axırda cəza rüşvət alana deyil, rüşvət verənə olurdu. Odur ki, Rusiyada[n] ac qaçmış pristavlar bir neçə il Qafqazda xidmət edib, evlərinə qayıdarkən ciblərində yüz minlərlə pullar aparmışdır, arabalar dolusu fərşlər [xalça-palaz] daşmışlardır.

Rus rüşvətxorluğu bir dərəcədə kəsb-i şöhrət etmişdir [şöhrət qazanmışdır] ki, bir vaxt almanların məşhur Bismarkı Rusiyadan qayıdarkən demişdir: “Rüşvətxorluq ən mühlik [öldürücü] bir azar kimi Rusiyanı tar-mar edəcəkdir.” Filhəqiqə [doğrudan] öylə də oldu. Bəs rüşvətxorluğun əsasına öylə bir zərbə vurmaldır ki, cavan vətənin ədalətinə və asayişinə heç bir xələl toxunmasın. Qarabağ qubernatorunun zikr etdiyimiz binagüzarlığı [tədbiri] sair hakimlər tərəfindən də qəbul olunarsa, rüşvət məsələsi daha sürətlə tərək olub gedərdi.

Öz tərəfimizdən bunu da əlavə etməliyiz ki, rüşvət alanlardan başqa, rüşvət verənlərin də ə'malına [əməllərinə, işlərinə] diqqət olunsun ki, hangi məqsədin yolunda bu rüşvətlər verilir. Qətl və qarət kimi cinayətləri pərdələmək üçün rüşvət verən ağaları da təhti-mühakiməyə [mühakimə altına] almalıdır və bu surətdə geri alınmış rüşvətlər sahiblərinə qaytarılmayıb, beytülmal [dövlətin xəzinəsinə] təhvil verməlidir zənnindəyəm.

Sultanov həzrətlərinin dəyərlə təşəb-

büslərindən biri də möhtəkirlərlə başladığı mübarizə təriqidir [yoludur] ki, şayanı-diqqətdir [diqqətəlayiqdir]. Şuşa şəhərinin möhtəkir tacirlərindən biri qubernator tərəfindən həbs olunur. Bu şəxs bir qədər həbsdə qaldıqdan sonra camaat namına [adına] alıb-satdığı manufakturdan qazandığı 150 min manat pulu öz riza və xahişi ilə fütqərəyə paylamaq üçün qubernatora təslim edir. Həmin pul Novruz bayramı münasibəti ilə şəhərin 3 min fütqərəsi arasında təqsim edilmişdir [paylanmışdır]. Bugünlərdə Qarabağdan gəlmiş bir nəfərin rəvayətinə görə Şuşa şəhərinin fütqərəsi bu ilki kimi bayramı xoş keçirməmişdir. Hamı müşahidə edirmiş ki, zənginlərlə bərabər miskinlər də bayram şadyanalığına iştirak edirlər. Qubernatorun bu tədbiri günahkarlara cəza və fütqərəyə şəfa olduğundan, sair yerlərdə də icrası mətlubdur [arzu ediləndir]. Bu vaxta qədər əhali namına bir çox mallar alınıb kənar yerlərdə də satılmışdır. Bunların ə'mal və hərəkətini [işlərini və hərəkətlərini] təftiş və nəzarətsiz buraxmamalıdır. Ələlxüsus camaat vəkillərinin məsuliyyəti daha şədidd [şiddətli, böyük] və daha ciddi olmalıdır ki, mənəfəti-milliyə mənəfəti-şəxsiyyəyə qurban kəsilməsin.

Bu iki məsələdən başqa, qubernatorun bir çox sair binagüzarlıqları olmuşdur ki, şayani-təhsindir [alqışlanmağa layiqdir]. Lakin o cənabın qarşısında ən ağır bir məsuliyyət varsa, o da indilik köçəri məsələsidir ki, onun da mahiranə bir surətdə və asan vəchlə [surətlə, yolla] həllini dörd gözlə ümumən azərbaycanlılar və xüsusən Qarabağ əhalisi gözləyir, müvəffəqiyyətinə də inanır!

Fərhad Ağazadə

İRAN FÜQƏRASININ HALINA DAİR

Vətəmindən avara düşüb və xaricilərə pənah gətirib ac, çıplaq Bakı küçələrində dilənçilik edən İran balalarının müşkül hallarına dair dəfələrlə qəzetlər səhifəsində yazılmaqdadır. Çox təəssüflər olsun ki, həmin yazılanlar səmərəsiz qalmaqdadır. Əlbəttə, konsul cənablarının çalışması da möhtərəm tacirlərin müavinətinə [yardımına] bağlıdır. Tacirlərimizdən müavinət olmazsa, konsul cənablarının da çalışması faydasız qalar. Əlbəttə, bunu kimsə inkar etməz zəmindəyəm. Bəs tacir əfəndilər nə vaxtadək müavinət əlinizi bu zavallı dilənçilərdən uzaq tutacaqsınız? Nə vaxta kimi bu bisahiblər ac, çıplaq küçələr dibində xaricilərə əl açıb “Ağa, sən Allah bizə bir şahı çörək pulu ver” deyəcəklər? Olmazmı ki, milyonlarla qazandığınız paralardan həmin zavallılara sərf edib həmi Allahtalanı və həmi onları özünüzdən razı eyləyəsiz və yaxud bir darüleytam [yetimxana] təsis edib zavallıları küçələrdən təmizləyəsiz. Budurmu sizlərdə millət və vətən hissi, ey milyonlarla para qazanan İran əhli?

Çox təəssüf etməli ki, bu zavallı dilənçilərin sayəsində iranlılar təhqir olunur. Əlbət ki, təhqir olunmasının da səbəbi laqeydsizliyəndir. Ondan ötrü ki, əgər bir darüleytam təsis eyləyəydiniz, nə bu qədər dilənçi olardı və nə də biz iranlılar təhqir olunardıq. Yaxşı olar ki, keçən ilki kimi konsul cənabları bir iclas təyin edib və ümum iranlıları dəvət edib bir komisiya intixab olunaydı [seçiləydi] və dilənçiləri küçələrdən təmizləmək həmin ko-

missiyaya həvalə olunaydı. Və illa [yoxsa], iş belə gedərsə, həmi bu yazıqlar aclarından məhv olar və həmi də biz İran camaatı təhqir olunarıq.

*Məhəmmədali Əsədullazadə
Tabaqqı*

MƏTBUAT

Piliqrim rusca “Azərbaycan” qəzetəsində əsrlərdən bəri Rusiya və Avropa cahangirləri [imperialistləri] tərəfindən meydana atılmış olan Şərq məsələsinin şimdi Paris Sülh Konfransı tərəfindən həll ediləcək və bu məsələnin yüzlərcə milyon müsəlman aləmi və ümum Asiya üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğu haqqında bir məqalə yazaraq bu məsələnin nə yerdən əmələ gəlib, nə kimi dövrlər keçirdiyini zikr etdikdən sonra deyir ki:

“Köhnə Şərq məsələsini Avropa ricalidüvəliyyəsi [dövlət adamları] bu günə bu sürətlə gətirib çıxarmışlardır.

Bizim əsrimizdə hilalın xaç ilə mübarizəsi, həmçinin bu mübarizənin irqi və milli xüsusiyyət üçün edildiyini iddia etmək gülüncdür. Xüsusən müsəlman millətləri haqqında bunu iddia etmək gülüncdür. Çünki tarixin ağır yükü onları o qədər zəif salmışdır ki, bütün bəşəriyyətin müqəddəratını kəndi əllərinə almış olan Avropa millətlərinin rahat və səadətini xələldar edə [poza] bilməzlər.

Əsrimizdə bəşəriyyət maddətən və mənən o qədər dərəcəyi-kamala yetişmişdir ki, hər millətin ədalət üzərinə yazılması ümumun tələbi və mədəni bə-

şəriyyət məhkəməyi-aliyyəsi [ali məhkəməsi] olan Sülh Konfransının ən ümdə vəzifəsi olmuşdur. Müsəlman millətləri üçün öylə şərait-həyat təmin edilməlidir ki, mədəniyyət və tərəqqi yolunda irəli gedə bilsinlər. Əgər Sülh Konfransı gələcək ittifaqı-əqvamı [millətlər birliyini] Birinci Aleksandr kimi xristianlıq əsası ilə qurmaq fikrinə düşsə, bəşəriyyət həmişə birayaqlı kimi axsayacaqdır.

Ən məzlum və məhkum millətlərdən ibarət olan Şərq millətləri Sülh Konfransından kəndi siyasi, milli və dövləti mənafeələrinin müdafiəsini gözləyirlər və şübhəsizdir ki, Parisdən gələn xəbərlər Şərq millətləri ilə Qərb millətlərini mütəqabil [qarşılıqlı] etimad və mədəni fəaliyyət rəbitələri ilə mərbut etməsələr [bağlamasalar], Şərq millətlərinin bir əlacı qalacaqdır ki, kəndi nicatları naminə üzlerini “Asiya asiyalıları üçündür” şuarı çıxarmış olan qəvi [güclü] Yaponiya məmləkətinə, yaxud “İlhaq və təzminatı-hərbiyyətsiz və millətlərin təyini-müqəddərat hüququnun qəbulu əsası ilə əsaslanmış sülh” şuarı olan bolşeviklərə çevirməli olacaqlardır.”

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Dəvətnamə

Bu cümə günü aprel ayının 11-də saat 1-də Sabunçuda ali-ibtidai el [xalq] məktəbində İran füqərayi-kasibəsinin iclası olacaq. Mədəndə olan fəhlələr hər altı adama bir adam seçilmiş adamlardan xahiş olunur ki, yövmi-məzkurda [deyilən gündə] el məktəbinə təşrif gətirsinlər.

Həll olunacaq məsələlər:

1) “Təməddün” məktəbinin barəsində; 2) Məktəbi idarə etməyə heyət seçkisi; 3) və həmin gündə məclisdə qalxan məsələlər.

Müvəqqəti Heyəti-idarə tərəfindən

Yeni əsərlər

Əliabbas Müznib əfəndinin 1) “Tofiq bəyin zopası”; 2) “Xorasanın topa tutulması”; 3) “Rusiya qəhrəmanı Rasputin”; 4) “Qazi Ənvər paşa” adlarında 4 mənzum kitabçası təbdən [çapdan] çıxıb satışa qoyulmuşdur. Qayət maraqlı mənzumələrdir.

Müqəssirləri axtarmaq haqqında

Bakı Okrujnoy Sud Məhkəməsinin müddəyi-ümumisi [prokuroru] bütün okrujnoy sud [qəza məhkəmələri] və Bakı Palata (İstinaf) Məhkəməsinə müraciətən məlum etmişdir ki, müqəssir hesab edilib və gizlənməmiş olan şəxsləri axtarmaq üçün elan vermək okrujnoy sud məhkəmələrinin deyil, qubernator dəftərxanasının vəzifəsidir. Bundan sonra yuxarıda göstərilən şəxsləri axtarmaq üçün hər binagüzarlıq [sərəncam] fəqət qubernator tərəfindən sadir olmalıdır [verilməlidir].

Cərimələr

- Bakı qalabəyisinin [komendantının] binagüzarlığına [əmrinə] görə, Dağıstan mahalı əhli Nurulla Şahnamazov icazəsiz olaraq tapança gəzdirməkdə müqəssir edilərək on gün müddətinə həbsə alınmışdır.

- İran rəiyyəti Məhəmməd Nuri oğlu, Zəngəzur əhli Sarkis Xaçaturoviç Mənuçöhröv icazəsiz olaraq tapança gəzdir-

məkdə müqəssir edilərək, hər birisi bir həftə müddətinə həbsə alınmışlardır.

- Dağıstan əhli Hüseyn Qulu oğlu icazəsiz olaraq xəncər gəzdirməkdə müqəssir edilərək 25 manat cəriməyə məhkum edilmişdir. Cəriməni verə bilmədiyi halda bir gün həbsə alınacaqdır.

Xaricə getmək üçün şəhadətnamə

Daxiliyyə naziri Bakı qubernatoruna məlum edir ki, Azərbaycan Cümhuriyyəti torpağından xaricə getmək istəyənlərə zeyldəki [aşağıdakı] qayda ilə icazə və şəhadətnamə verilməlidir: Xaricə getmək istəyənlər bu barədə Polis Baş İdarəsinə (qalabəyi dəftərxanasına), uyezd və uçastok idarələrinə ərizələr verirlər. Həmin ərizələr lazımi qeyd və işarələrlə qubernator dəftərxanasına göndərilirlər. Dəftərxana tərəfindən ərizə sahiblərindən 10 manat miqdarında şəhadətnamə (zaqraniçni pasport) xərci olaraq pul alınıb və pasport verilir.

Həbsxana müdiri

Qubernatorun binagüzarlığına görə, Mərkəzi Həbsxana müdirliyinə İbrahim bəy Abdinov təyin edilmişdir. Müşarünileyh [adı çəkilən şəxs] bu gündən etibarən öz vəzifəsini ifaya şüru etmişdir [başlamışdır].

Məhkəməyə cəlb

Azərbaycan Palata (İstinaf) Məhkəməsinin müddəyi-ümumisi (prokuroru) Bakı qubernatoruna məlum edir ki, sabiq Kürdəmir pristavı Mirzəyev öz vəzifəsində bir çox sui-istemalda [sui-istifadədə] bulunduğundan təhti-məsuliyyətə [məsuliyyət altına] alınır.

AZƏRBAYCANDA

Salyandan

- Bakı, Azərbaycan Hökuməti tərəfindən Salyana göndərilən Mübayaə Komissiyonu [Satnalma Komissiyası], kəndisi ilə bərabər gətirmiş olduğu qənd, çay və mənşucəti (manufakturanı) bugünlərdə hökumət idarələrində xidmət edənlər arasında təqsim etmişdir [paylamışdır]. Böylə ki, məmurlardan tutmuş jandarmalara qədər hər bir nəfərə 50 arşın parça, 3 girvənkə qənd, 1/4 girvənkə çay paylamışdır. Bu əhval Salyan əhalisinin və baxşus [xüsusi] füqərayi-kasibənin etirazını mövcib olmuşdur [etirazına səbəb olmuşdur].

- Salyan mötəbərənindən Muxtar Axundov cənabları Salyan acları miyanında [arasında] bugünlərdə 250 put un təqsim etmişdir [paylamışdır]. Sənənin şimdiki ağır bir halında füqəranın əhvali-ələm-iştimalını [acınacaqlı halını] nəzəri-etibara alaraq hümmət əlini açan bu kimi zəvatın [şəxslərin] təzayüdünü [artmasını] arzu etməklə bərabər, sair sərvətdarımızın da nəzəri-diqqətlərini bu nöqtəyə cəlb edirik.

- Mart ayının 31-də (18-də) zöhr [günorta] vaxtı məhəlli [yerli] hökumət tərəfindən tətillər elan edilərək bütün bazar və dükan qapandı. Bu tətillər Salyanda yalnız dükanların qapanması ilə nəticələnməyərək, bu günə dair heç bir mitinq və nümayiş olmamışdır və əksər əhali şü tətillərin nədən ibarət olduğunu dəxi anlamamışlardır.

- Kazan şəhəri əhaliyi-islamiyyəsinin Surxay oğlu İmran və Salyan əhalisindən Xəlil oğlu Əlihusəyn bugünlərdə

əxzi-əsgər [hərbi çağırış] şöbəsinə gələrək kəndilərini könüllü əsgər yazdırmışlardır. Bu qəyur [qeyrətli] gəncləri hüsn-təvəc-cöhlə qəbul edərək maddi və mənəvi təltif etmişlərdir.

- Salyan şəhərində bugünlərdə məhəlli lisanla “əsmə qaramoqqa” xəstəliyi şiddətli surətdə hökmfərmdir [hökm sürməkdədir]. Bundan naşi [bundan ötrü] bir çox ölənlər var.

Teatro

Həmin mart ayının 22-də Salyan klubunun salonunda yerli həvəskarların iştirakı ilə rüşdiyyə məktəbi valideyn şurasının nəfiri [xeyrinə] olmaq üzrə [Mirmahmud] Kazimovskinin bir pərdədən ibarət “Daşım-daşım” nam [adlı] komediyası ilə [Sultan Məcid] Qənizadənin iki pərdədə “Aşşam səbri xeyir olar” məzhəkəsi mövqeyi-tamaşaya qoyuldu.

O gecə salon tamaşaçıları məmlu [dolmuş] idi. Pərdə qalxarkən iştirak edənlər səhnədə bir sıra təşkil edərək Həsənağa Sabit əfəndinin: “Bu vətən əcdadımızın yatacaq bir yeridir” deyərək məhza şimdiki əhvalımıza dair inşad etdiyi [söylədiyi] nəğməni hər bir ağızdan gözəl ahəng və üslubla oxudular və tamaşağəranın [tamaşaçıların] kərrat [dəfələrlə] alqışları ilə qarşılandılar.

Tamaşa ümumiyyətlə gözəl keçmişdir ki, bu da rejissor Həsənağa Sabit əfəndinin yorulmaz çalışmasından irəli gəlmişdir.

Hasilati-ümumiyyə: 9545 manat, məsarifat 2628 manat, xalis varidat 2918 manat olmuşdur ki, valideyn şurası xəzinədarına təslim olunmuşdur.

Bu tamaşanın müvəffəqiyyətlə keç-

məsi və varidatının Salyana nisbətən bu qədərə varması yolunda ibrəzi-hümmət edən [səy göstərən] zatlara və baxşus [xüsusi] müdiri-məsul doktor Mirzə Əbdüləziz Mirzəyev, Mehdi Bədəlov, türmə naçalniki Arslan bəy Rüstəmbəyov, pristav müavini Məşhədiəğa Nağıyev əfəndlərə ayrıca ərzi-təşəkkür edirik.

Salyan mərkəzi posta və teleqraf müdirliyyəti bugünlərdə bütün teleqraf müxəbirlərinin [yazışmalarının] türkçə qəbul ediləcəyi xüsusunda bir elani-ümumi buraxmışdır.

[Rüstəm] İskəndərzadə

İZHARI-TƏŞƏKKÜR

Möhtərəm “Azərbaycan” qəzetəsinin müdirindən bu neçə kəlmə təşəkküratımızı ruznamələrinin [qəzetlərinin] sütunlarında dərc buyurmalarını islamiyyətinə naminə acizənə istirham [xahiş] edirik.

Biz Quba şəhərində və dəhatlarında [kəndlərində] yaşayan İran camaatı ki, neçə illərdən bəri öz dövləti-mətbumuz [təbə olduğumuz, vətəndaşı olduğumuz dövlət] tərəfindən sərpərəstimiz [xadimlərimiz; xidmət edənlərimiz] olmamaq səbəbincə ənvai [növbənöv] sitəm və cəfalara mübtəla olub və insanıyyətə gəncidə olmayan [insanlığa sığmayan] rəzalət və qəbahətlərə düçar olmaqdan bə-ələvə, öz həyatlarımızdan məyus olmuşduq. Bakı şəhərində vəqə möhtərəm İran konsulu Səidülvüzərə həzrətləri rifahiyyəti-halımızı mənzur [vəziyyətimizi yaxşılaşdırmağı] arzu etdi] və Hacı Xan cənablarını biz füqərə və müztərr [əziyyət çəkən] camaatdan ötrü sərpərəst və kəfil etməklə [bizə xadim tə-

yin etməklə və bizim məsuliyyətimizi onun boynuna qoymaqla bizlərə təzə bir həyat mərhəmət və inayət buyurdular [mərhəmət edərək bizə təzə bir həyat bağışladılar]. Necə ki, Hacı Xan cənabları dörd ay müddəti-məmuryyətlərində bizim cərihədar [yaralı] ürəklərimizi öz maddi və mənəvi lütfələri ilə iltiyam edib [sağaldı], fəvri olan [ölən] İran fəqirlərini öz kiseyi-mərdənəsinin məxarici [şəxsi cibinin xərci] ilə dəfn və həyatda olanlarımızı ənvai təəddiyatlardan [zülümlərdən, təcavüzlərdən] məhfuz ediblər [qoruyublar]. Binaənileyh [ona görə], öz təşəkkürati-səmimanələrimizi ağayi-Səidülvüzərə həzrətlərinə və Hacı Xan cənablarına təqdim etməyi özümüzbə borc bilirik.

(18 imza)

Bakı “Obşestnevni Sobraniya”sı
[Bakı İctimai Yığıncağı]

“Starşina”ları şurası bununla üzvlərə elan edir ki, aprelin 10-da saat 7-də üzvlərin ikinci ümumi iclası olacaqdır. İclas 1918, 1919 və 1920-ci illərə məxsus “Starşina” və Təftiş Komissiyasına, 1918-1919-cu illərə məxsus üzvlər intixabı üçün dəvət olunubdur.

Qeyd: “Sobraniya”nın nizamnaməsinin 66-cı maddəsinə görə, iclasa hər nə qədər üzv gəlmiş olsa qanuni hesab olunacaqdır.

T-84

Doktor
Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmrəyə [xəstəliklərə] düşər olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Doktor

Ağahüseyn Kazımov

Gəlib naxoşları yenə qəbul etməyə başlayıbdır. Əmrəzi-daxiliyyə [daxili xəstəliklər]. Qəbul edir səhər saat 10-dan 11-ədək; axşam saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Parapet, Şəfi İbrahimovun evində 3-cü mərtəbə. Telefon: 86-27.

5780

Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

səh. 162. “Silla və Xarıbdə”: qədim yunan mifologiyasında, İtaliyanın cənubunu Siciliya adasından ayıran Messin boğazının iki ucunda yaşayan təhlükəli dəniz canlıları.

Güc qığılcımı

səh. 167. “Məhəmməd Tofiq bəyə”: Qafqaz İslam Ordusu zabitlərindən Məhəmməd Tofiq bəy nəzərdə tutulur; məlumat üçün “İndeks”də “Bıyıklıoğlu, Mehmed Tevfik” maddəsinə baxın.

“Yavruları boyun sunub baxardı”: “sunmaq” burada “uzatmaq” mənasındadır; ehtimal ki, “sunub” yerinə “büküb” olmalı idi.

“Şu zavalın amilləri kamillmi?": “Bu yox olusun, bu məhv olusun amilləri (onu şərtləndirən amillər) tamamlandı mı; bu yox oluş qaçılmazdır mı?”

“Ulu Tanrı ‘Tofiq’ini göndərdi”: “tofiq” sözü “kömək” (xüsusən Allahın köməyi) mənasına gəlməklə birgə, burada həm də “Məhəmməd Tofiq”ə işarədir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 167. “...bütün texniki işlərin yaxın bir zamanda...”: qəzetdə “yaxın” yerinə “yaxşı” getmişdir.

“Avam Kamerası”: Böyük Britaniya Parlamentinin aşağı palatası olan İcmalar Palatası nəzərdə tutulur.

“Maknamara”: Britaniya Parlamentinin İcmalar Palatasının üzvü olan Tomas Maknamara nəzərdə tutulur; qəzetdə bu familiya təhrif edilmişdir.

Dağıstan əhvalı

səh. 168. “...Sunca kəndini keçərək...”: qəzetdə səhv getmişdir, “Sunca çayını keçərək” olmalıdır. Sunca, Şimali Qafqazda Terek çayının sağ qolu olan çayın adıdır.

Mətbuat

səh. 171. “Əgər Sülh Konfransı gələcək ittifaqi-əqvamı [millətlər birliyini] Birinci Aleksandr kimi xristianlıq əsası ilə qurmaq fikrinə düşsə...”: Rusiya imperatoru I Aleksandrın təşəbbüsü ilə 1815-ci ildə qurulan və bütün xristian dövlətlərin hökmdarlarının qarşılıqlı olaraq bir-birlərinə kömək etmələri prinsipinə əsaslanan “Müqəddəs İttifaq”a işarə edilir.

Azərbaycanda

səh. 172. “Mart ayının 31-ində (18-ində)...”: 31 Mart 1918-ci il hadisələrinin ildönümü nəzərdə tutulur. Burada tarix həm yeni, həm də köhnə təqvimlə göstərilmişdir; bu iki təqvim arasında 13 gün fərq var idi. Qəzetdə “31” yerinə səhvən “21” getmişdir.

“Kazan şəhəri əhli-islamiyyəsinə...”: güman ki, “Kazan” yerinə “Qazax” olmalıdır.

səh. 173. “rüşdiyyə məktəbi”: orta məktəb; ibtidai siniflərdən sonrakı mərhələ.